

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

**КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО
РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕ НА ПРИЛОЖЕНИЕТО В
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА 2020 г.**

Увод.....	3
Общи мерки за изпълнение на Конвенцията на ООН за правата на детето – чл. 4, като въпросите по темата засягат: законодателство, институции, програми и планове, ратификации, популяризиране на Конвенцията.....	4
<i>Промени в Закона за предучилищното и училищно образование (ЗПУО).....</i>	<i>5</i>
<i>Новосъздадени институции или институционални реформи, извършени в периода</i>	<i>7</i>
<i>Политики, стратегии, програми и планове за действие през периода. Обхват за финансиране. Участие на деца при обсъждането им</i>	<i>7</i>
<i>Основни препоръки</i>	<i>7</i>
<i>Индикатори за наблюдение на политиките за деца</i>	<i>9</i>
<i>Въвеждане на междуинституционален механизъм по изпълнение на препоръките на Комитета по правата на детето</i>	<i>9</i>
<i>Национална процедура за оценка на въздействието върху правата на детето на всички нови закони</i>	<i>10</i>
<i>Трети факултативен протокол – действия по популяризирането му и перспективи пред ратификацията</i>	<i>10</i>
<i>Най-добрият интерес на детето</i>	<i>10</i>
<i>Предизвикателства пред България в изпълнение на препоръките на Комитета по правата на детето</i>	<i>11</i>
<i>Основни препоръки</i>	<i>11</i>
1. Граждански права и свободи:.....	12
<i>Осиновяване.....</i>	<i>12</i>
<i>Мярка за закрила „настаняване извън семейството“</i>	<i>14</i>
<i>Основни препоръки</i>	<i>14</i>
<i>Как се измерва детската бедност и какви са индикаторите за това?</i>	<i>15</i>

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

<i>Финансови параметри.....</i>	<i>16</i>
2. Семейна среда и алтернативни грижи – общи мерки за идентифициране на случаите; защита на жертвите, обучение на професионалистите. Програми и мерки за подкрепа на детето в семейството като превенция на извеждането му	16
<i>Какви ресурси са вложени за развиване на услуги за подкрепа на позитивно и отговорно родителство?</i>	<i>17</i>
3. Защита от всички форми на насилие – подкрепа на семействата на деца с увреждания; достъп до качествени здравни грижи; образование – достъп, обхват и цели.....	17
<i>Защита от всички форми на насилие</i>	<i>17</i>
<i>Услуги за деца, жертви на насилие.....</i>	<i>18</i>
<i>Основни препоръки.....</i>	<i>18</i>
<i>Детско правосъдие</i>	<i>18</i>
<i>Основни препоръки.....</i>	<i>19</i>
<i>Децата, жертви на престъпление</i>	<i>19</i>
<i>Основни препоръки.....</i>	<i>20</i>
<i>Деца с увреждания</i>	<i>20</i>
<i>Основни препоръки.....</i>	<i>22</i>
<i>Здраве и здравни грижи</i>	<i>22</i>
<i>Основни препоръки.....</i>	<i>24</i>
<i>Образование</i>	<i>24</i>
<i>Достъп на деца бежанци до образование.....</i>	<i>26</i>
<i>Децата роми и мерки за подкрепа</i>	<i>26</i>
<i>Основни препоръки.....</i>	<i>26</i>
<i>Дискриминация</i>	<i>27</i>
<i>Деца бежанци.....</i>	<i>28</i>
<i>Основни препоръки.....</i>	<i>29</i>
<i>Заклучителни препоръки.....</i>	<i>29</i>

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Увод

Всяка държава, ратифицирала Конвенцията за правата на детето на ООН (Конвенцията) трябва да полага последователни усилия за осигуряване на съвместимостта на вътрешното си законодателство с нейните разпоредби, както и да гарантира координация между политиките, засягащи децата, между всички нива на управление.

Задължение на правителството е да направи разпоредбите и принципите на Конвенцията широко известни на възрастни и деца. Разпространението на информацията и повишаване на осведомеността за правата на детето са най-ефективни когато се осъществяват като процес на социална промяна и като взаимодействие и обществен диалог. Обучението по правата на детето трябва да бъдат практични, систематични и интегрирани в образованието.

Държавите-страни по настоящата Конвенция се задължават да събират подходяща информация, включително статистически и научни данни, които да им дадат възможност да формулират и прилагат политики с оглед на ефективното ѝ прилагане.

Наблюдението на Конвенцията се базира на принципите, залегнали в международния акт и на подход, основан на правата на детето.

Националната институция за правата на човека (НИПЧ) е специално упълномощена да насърчава и защитава правата на децата. Това е подчертано и от Комитета по правата на детето към ООН, който отбелязва ключовата роля, която трябва да играе НИПЧ при своето учредяване, организация и дейности за насърчаване на зачитането на възгледите на децата по всички въпроси, които ги засягат. Съществуването на независим механизъм, посветен на защитата на правата на децата, носи важно послание на децата: че те имат права и че има средства в рамките на техните възможности, с които да се гарантира спазването на тези права.

През 2020 г. националният омбудсман разработи система за оценка на въздействието на прилагането на законодателството и политиките за децата в България, като изготви набор от индикатори за наблюдение на Конвенцията. Въпросите са структурирани по теми, следващи правата на децата.

За целите на независимия мониторинг са подготвени въпросници, които са изпратени до следните институции и организации: МТСП, МОН, МЗ, МП, Държавната агенция за закрила на детето, Държавната агенция за бежанците, Комисия за защита от дискриминация и Националната мрежа за детето (не е постъпил отговор в срока, определен за това).

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- **Общи мерки за изпълнение на Конвенцията – чл. 4, като въпросите по темата засягат: законодателство, институции, програми и планове, ратификации, разпространение на Конвенцията**

- Нови закони и/или подзаконовни нормативни актове в областта на правата на детето през 2020 г.

- Препоръки на Комитета по правата на детето (КПД):

- *Да се предприемат мерки, за да се гарантира, че разпоредбите на други закони са съгласувани със Закона за закрила на детето;*

- *Да се въведе процедура за оценка на въздействието върху правата на детето на всички нови закони, приемани на национално равнище;*

- *Да се въведе непрекъснато изграждане на капацитет в областта на международното право на човешките права сред съдии, прокурори и юристи, със специален акцент върху Конвенцията.*

През 2020 г. влиза в сила Закона за социалните услуги (ЗСУ). Приет е Правилник за прилагане на ЗСУ.

През 2020 г. са приети промени в (ЗЗДет), в сила от 01.07.2020 г., с които е регламентирано междуйнституционалното сътрудничество и уведомяване при непосредствен риск от изоставяне, веднага след раждане и предотвратяване на изоставянето на дете с увреждане, за подкрепа чрез услуги за ранна интервенция. Нормативно е регламентирано и прилагането на Координационен механизъм при насилие, чрез който законодателно се урежда защитата на дете, жертва на насилие или експлоатация.

През юли 2020 г. са направени промени в Правилника за прилагане на ЗЗДет с цел привеждането му в съответствие с разпоредбите на ЗЗДет, на ЗСУ и СК. С приетите промени се прецизират разпоредбите за контролната дейност на ДАЗД, регламентира се редът за ползване на заместваща грижа от семейства на роднини или близки и приемни семейства, както и от родител, настойник, попечител, който отглежда дете в трайни увреждания. Направените промени засягат финансовите помощи, като се актуализира техният размер. Считано от 01.01.2021 г. е увеличен общият размер на еднократната помощ за превенция и реинтеграция, за отглеждане на дете при близки и роднини и в приемни семейства. Увеличен е размера на допълнителната добавка за дете с увреждане, която се получава към месечните помощи/средства, отпуснати на семействата, както и се намаля административната тежест при кандидатстване за финансова помощ.

През 2020 г. са реализирани две стъпки за ограничаване на тютюнопушеното, като в синхрон с чл. 56 и 56а от Закона за здравето са направени изменения в ЗЗДет.

През 2020 г. МЗ изготвя Наредба за допълнение на Наредба № 9 от 10.12.2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантирани от бюджета на НЗОК. Това дава възможност на пациентите, вкл. деца, да бъдат диагностицирани и лекувани в рамките на пакета от здравни дейности. Приети са още: Наредба № 5 от 31 декември 2020 г. за

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

утвърждаване на медицински стандарт „Детска хирургия“; Наредба № 24/2020 г. за физическата среда и информационното и библиотечното осигуряване на детските градини, училища и центрове за личностно развитие; Наредба № 26 за устройството и дейността на детските ясли и детските кухни и здравните изисквания за тях; изменение на Наредба № 3 за здравните изисквания към детските градини; Наредба № 1 от 19 август 2020 г. за изискванията и дейността на здравните медиатори, с която за първи път нормативно е регламентиран статута им.

• Промени в Закона за предучилищното и училищно образование (ЗПУО)

През 2020 г. – въведено е задължителното предучилищно образование за децата от 4-годишна възраст. Регламентирано е подпомагането на родителите за заплащане на такси за ползване на детски градини и финансова компенсация за деца, за които не може да се осигури място в държавна или общинска детска градина.

С промяна на ЗПУО са създадени възможности при извънредни обстоятелства една или повече паралелки в училище, както и цели училища да преминат към обучение от разстояние в електронна среда. При същите условия е осигурена възможност за осъществяване на обща и допълнителна подкрепа от разстояние в електронна среда, както и педагогическо взаимодействие от разстояние в електронна среда с децата в детската градина чрез родителите. В съответствие с промените в ЗПУО са изменени и допълнени държавните образователни стандарти (Наредба № 5 за предучилищно образование; Наредба № 10 за организацията на дейностите в училищното образование; Наредбата за приобщаващото образование).

За хармонизиране с европейското законодателство и стандарти са предприети мерки за оптимизиране на националната система за предоставяне на международна закрила, като през октомври 2020 г. са въведени изменения в **Закона за убежището и бежанците** за допълване на процедурните гаранции за една от най-уязвимите групи лица – непридружените малолетни и непълнолетни деца. Доразвити са разпоредбите относно представителството на децата, които са подали молба за международна закрила в Република България, като разпоредбата на чл. 25 от ЗУБ регламентира, че представител назначава от Националното бюро за правна помощ. Регламентира ни са задълженията на представителя на детето.

През 2020 г. е изготвен законопроект за изменение и допълнение на **Наказателния кодекс** (ЗИД на НК), с който се предлагат промени, имащи за цел да се осигури пълното въвеждане на изискванията на Директива 2011/93/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография и за замяна на Рамково решение 2004/68/ПВР на Съвета. При сексуалните престъпления с обект малолетни лица има редица особености, като в повечето случаи едно по-възрастно пълнолетно или непълнолетно лице използва своята позиция, физическо или психическо превъзходство, незнанието, доверието или влиянието на жертвата, с основната цел да удовлетвори половото си желание.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Същевременно предвиденият предел на максималните наказания в националното ни законодателство за сексуална злоупотреба с деца под възрастта за изразяване на съгласие с използването на принуда от осем години е по-нисък от изискваното съгласно Директивата десет години. В тази връзка, с цел изпълнение на изискванията на Директива 2011/93/ЕС, в чл. 149, ал. 2 и чл. 151, ал. 2 НК са предложени промени на предвидения максимален предел на наказанието лишаване от свобода от осем на десет години.

Изпратеният за междуведомствено съгласуване и публикуван за обществено обсъждане на 18 декември 2020 г. проект на **ЗИД на НК**, е внесен, с отразените бележки и коментари на всички заинтересовани страни, в Министерския съвет и е приет с решение на МС от 5 февруари 2021 г. На същата дата законопроектът е внесен в Народното събрание за приемане.

През 2020 г., с цел постигане на законодателна икономия, бяха обединени двата изготвени през 2019 г. проекта на **ЗИД на Наказателно-процесуалния кодекс (НПК)** – законопроектът, с който изцяло се изпълняват ангажиментите, произтичащи от Директива (ЕС) 2016/800 относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство, и законопроектът във връзка с правилното транспониране на Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета.

Изпратеният за междуведомствено съгласуване и публикуван за обществено обсъждане на 31 юли 2020 г. проект на **ЗИД на НПК**, е внесен, с отразените бележки и коментари на всички заинтересовани страни, в Министерския съвет и е приет с решение на МС от 9 ноември 2020 г. На 10 ноември 2020 г. законопроектът е внесен в Народното събрание за приемане.

През 2020 г. в МП е изготвен проект на **ЗИД на Закона за защита от домашното насилие**. Основните цели на проекта са: усъвършенстване на законодателството и регламентиране на комплекс от мерки, целящи създаване на надеждна, ефективна защита и гаранция за опазване на живота, здравето и правата на лицата в риск от домашно насилие и институционално надграждане с цел превенция и защита от домашното насилие.

През 2020 г. е изготвен и приет **ЗИД на СК**, (обн. в ДВ, бр. 103 от 2020 г.). Причините, които налагат приемането на нормативните промени в СК, са свързани с необходимостта от изпълнение на решения на ЕСПЧ, постановени по обединени жалби „Л.Д. и П.К. срещу България“ (№ 7949/11 и № 45522/13) и „Докторов срещу България“ (жалба № 15074/08). В решенията се констатира непълно съответствие на действащите норми в Семейния кодекс, свързани с оспорване на бащинство и припознаване (глава шеста „Произход“) с чл. 8 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (КЗПЧОС), регламентиращ правото на зачитане на личния и семейния живот. Съгласно чл. 46 от КЗПЧОС влезлите в сила решения на ЕСПЧ имат задължителна сила спрямо държавата ответник, като същата следва да предприеме индивидуални и общи и мерки, необходими за тяхното изпълнение. Общите мерки следва да предотвратят настъпването на нови нарушения, идентични на вече констатираните такива. Необходимостта от

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

предприемане на мерки произтича също така и от общото изискване на международното публично право, че страните по договор като КЗПЧОС имат задължение да осигурят съответствието на правото и практиката им с този договор.

- **Новосъздадени институции или институционални реформи, извършени в периода**

В съответствие с влезлия през 2020 г. ЗСУ от септември функционира **Агенция за качеството на социалните услуги**, като основните ѝ функции са свързани с осъществяването на контрол и мониторинг на предоставянето на социалните услуги. Сред правомощията на агенцията е лицензирането на доставчици на социални услуги; предложения за разработване на нормативни стандарти и критерии за качество на социалните услуги и разработване на критерии за анализ на добри практики за високо качество и ефективност.

В контекста на Националната стратегия „Визия за де-институционализация на грижата за деца“ МЗ планира през 2020 г. закриването на всички Домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД) и изграждане на дведесет центъра за специализирана здравно-социална грижа за деца и шест центъра за специализирана здравно-социална грижа за деца с високо-рисково поведение и потребност от постоянни грижи. С промяна в ЗСУ е допуснато закриването на осем ДМСГД, като остават да функционират четири – три до края на 2021 г. Ще бъдат разкрити нов вид лечебни заведения – Центрове за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания, като в тях максималния срок за престой на децата ще е до шест месеца за рехабилитация и до три месеца за лечение, за да не се допусне институционализирането на децата. През 2020 г. са създадени два такива центъра – Видин и Бургас. За съжаление ДМСГД са закрити без да са готови новите услуги, което на практика нарушава правата на децата и ги поставя в рискова позиция.

- **Политики, стратегии, програми и планове за действие през периода. Обхват за финансиране. Участие на деца при обсъждането им**

Основни препоръки:

- Да се измени Стратегията за детето така, че тя да бъде възможно най-всеобхватна и да обхваща всички включени в конвенцията области и всички деца;
- Да гарантира, че Стратегията е подкрепена от подходящи елементи за нейното прилагане, включително достатъчно човешки, технически и финансови ресурси.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

През 2020 г. е приета **Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване**, в която е поставен акцент върху политиките за намаляване на бедността сред децата като специфична уязвима група, както и подкрепа за децата и семействата. Специфични цели на стратегията са насочени към ограничаване на предаването на бедността и социалното изключване между поколенията. С оглед на многостранния характер на бедността сред децата и пряката ѝ зависимост от бедността на родителите, всички приоритети имат важна добавена стойност за насърчаване на детското благосъстояние.

Предвидено е финансирането на Стратегията да се осъществява със средства от държавния бюджет и финансовата подкрепа на Европейските структурни фондове. Междуетатствена работна група разработва проект на първия двугодишен План за действие 2021-2022 г., в който ще се съдържат конкретни мерки и дейности, източници на финансиране и отговорни институции.

По данни на МТСП не е проведена консултация на Националната стратегия с деца.

В България стартира инициативата Гаранции за детето, като е стартирал пилотен проект, с който да бъдат обхванати най-важните политики за повишаване на благосъстоянието на децата. Основна цел на проекта, който се осъществява с подкрепата на УНИЦЕФ е да се подобрят условията на живот на децата и достъпа до интегрирани услуги за деца с увреждания и деца от уязвими семейства.

През 2020 г. са разработени проектите на **Национална здравна стратегия 2021-2030 г.**, както и **актуализация на Националната програма за майчино и детско здраве 2021-2030 г.** като специфичен инструмент за реализация на цялостната междусекторна политика за детско здраве.

На 30 юли 2020 г. е приета **Национална стратегия за борба с наркотиците 2020-2024 г.**

През 2020 г. МОН подготвя проект на **Стратегическа рамка за развитието на образованието, обучението и ученето в Република България 2021-2030 г.**

На 17 март 2020 г., в изпълнение на чл. 32, ал. 6 от Закона за радио и телевизия, между ДАЗД, Света за електронни медии, Асоциация на българските радио и телевизионни оператори, БНТ и БНР, е подписано Споразумение за защита на децата от съдържание, което е неприятно или създава риск от увреждане за физическото, умственото, моралното и/или социалното развитие.

ДАЗД публикува през 2020 г. Правила за децата за безопасност в мрежата, както и съвети за тяхното здраве. В правилата са посочени и рисковете от кибертормозът.

По инициатива на ДАЗД е създадена „Бяла книга за детето“, с която се поставя акцент върху политиките за деца. В документа се отразяват постиженията и политиките в последните десет години в законодателството и се очертават съвременните предизвикателства. Извършено е национално представително проучване за мнението на обществото за политиките за децата.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

България е единствената страна в рамките на ЕС, която няма стратегическа рамка за детето. Проектът за **Национална стратегия за детето 2019-2030**, одобрен от Националния съвет за закрила на детето, но оттеглен през 2019 г. заради „високо обществено напрежение“, остава с неясно бъдеще.

• **Индикатори за наблюдение на политиките за деца**

Мониторингът на данните и резултатите от прилагането на политики за подкрепата на децата и семействата е важен елемент от процеса, свързан с тяхното подобряване, посочват от МТСП. Министерството използва информационни масиви, поддържани от структурните звена на министерството в областите на закрила на детето, семейни и социални помощи, социални услуги.

– За ДАЗД индикаторите за наблюдението на политиките за деца са системна част от процеса на де-институционализация, което е сериозна инвестиция в децата. В този процес се проследява ефективността, де-институционализацията на грижата за деца и закриването на специализираните институции, както и успоредно създадените възможности за алтернативни грижи за децата.

– Трябва да се отбележи, че в България все още няма механизъм за проследяване на инвестициите на държавата в децата и измерване на тяхната ефективност.

• **Въвеждане на междуетноститионален механизъм по изпълнение на препоръките на Комитета по правата на детето** – по информация на ДАЗД през 2020 г. е проведено заседание на членовете на Междуетноститиената експертна група към Националния съвет за закрила на детето, като са обсъдени инструментите за наблюдение на изпълнението на препоръките. *Няма въведени индикатори за измерване на изпълнението на препоръките. Не са изготвени критерии, които да служат като насоки за компетентните институции при изпълнението на препоръките на Комитета. ДАЗД посочва, че основен критерий е постигнатия резултат, както и справяне с наличните трудности и предизвикателства.*

Действащи механизми, чрез които децата да въздействат върху публичните политики – като такъв механизъм се посочва единствено Съвета на децата, който работи за насърчаване на детското участие в процеса на изработване на политики за децата и вземане на решения.

Трябва да се отбележи, че участието на децата е не само право, но и основен принцип в Конвенцията, който е ключов за реализиране на всички други права. То е важен компонент от гарантирането на висшите интереси на детето. Като отправна точка на първо място трябва да се разбере какво точно означава участието на децата. В тази посока все още не са достатъчни националните усилия за реализирането на правата за участие на децата. Липсва яснота за това какво включва и как да се приложи на практика участието на децата. Децата не са просто пасивни получатели на закрила от възрастните. Признава се тяхното право и способност, привилегия и представителство да влияят на въпроси, касаещи техния живот.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

– Мерки за участие на децата и отчитане на мнението им образователната среда – във връзка с този въпрос от МОН отбелязват, че с оглед на изпълнението на политиките за ученическо самоуправление, заложи в ЗПУО, се събира и обобщава информация за броя на ученическите съвети в училище, както и за функционирането им. 2019/2020 г. броят на училищата, в които няма създадени ученически съвети е 181. Извършен е анализ на причините, поради които няма ученически съвети в някои училища, като една от причините се отбелязва липсата на мотивация у учениците за участие в живота на общността, за включване при вземане на решения по въпроси, които ги касаят, и за поемане на отговорност.

- **Национална процедура за оценка на въздействието върху правата на детето на всички нови закони**

ДАЗД отбелязва, че оценката на въздействието е обсъждан в рамките на междуинституционалната работна група за изпълнение на препоръките на Комитета по правата на детето, но до момента не е постигнато общо разбиране за методологията за оценка на въздействието на новите закони върху правата на детето. Оценка на въздействието се прави при отделни проекти на нормативни актове, но не при всички. Оценката на ДАЗД е, че подходът е по-скоро административен и не се акцентира върху правата.

Не е системна практиката, НСЗД да разгледа законопроектите, които съдържат разпоредби, свързани с правата на децата, и да дава предварително становище.

- **Трети факултативен протокол – действия по популяризирането му и перспективи пред ратификацията**

През 2020 г., в рамките на третия цикъл на наблюдение по Универсален периодичен преглед по правата на човека на Съвета по правата на човека, към България са отправени 233 препоръки от 91 държави-членки на ООН. Една от препоръките е да бъдат предприети действия по ратификация на Третия факултативен протокол относно процедурата за комуникация към Конвенцията.

За съжаление през изминалата година няма никакви действия по този въпрос.

- **Най-добрият интерес на детето**

Основна препоръка:

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Държавата се призовава да разработи процедури и критерии, които да служат като насоки за всички компетентни институции и служители за определяне на най-добрия интерес на детето във всяка област.

Отговорна институция за определяне на най-добрия интерес на детето е отдел „Закрила на детето“ (ОЗД). На 08.01.2021 г. е влязъл в сила актуализиран формуляр, с който се събира информация за детето за предприемане на мярка за закрила.

В България няма разработена такава процедура и критерии за насоки.

• **Предизвикателства през България в изпълнение на препоръките на Комитета по правата на детето**

Сериозно предизвикателство пред България е препоръката да се измени Националната стратегия за детето така, че тя да бъде възможно най-всеобхватната и да обхваща всички включени в конвенцията области за всички деца, както и да се гарантира, че Стратегията е подкрепена от всички подходящи елементи за нейното прилагане, включително достатъчно човешки, технически и финансови ресурси. Към момента Стратегията е оттеглена, като причина за това се посочва създаденото покрай нея високо обществено напрежение.

По отношение на препоръката към България да се измени СК, за да се премахнат всички изключения, които позволяват бракове под 18 години, се установява, че продължават да се толерират практиките за принудителен брак в ранна възраст, като дирекциите „Социално подпомагане“ подават сигнали към прокуратурата за случаи на ранно съжителство с лица под 16-годишна възраст, но твърде често получават откази за образуване на наказателно постановление.

По препоръката на Комитета да се приеме в България, съобразен с правата на човека подход към уврежданията, както и да се разработи всеобхватна стратегия за включването и реализацията на децата с увреждания в обществото и образованието, се отбелязва, че финансирането на услуги, вкл. терапии за деца с аутизъм не се поема от НЗОК; няма разработен алгоритъм за терапевтично поведение в България; липса системен подход в грижата за децата с увреждания, който не се реализира поради липсващи звена, координационни механизми и кадри.

Във връзка с правото на детето да се ползва от най-високия достижим стандарт на здравословно състояние, експертните анализи показват, че българската здравна система не е реализирала всички възможности за подобряване на грижата за репродуктивното майчино и детско здраве, които в много голяма степен са зависими от въздействието и взаимодействието на редица неблагоприятни фактори, както и от достъпността, качеството и обхвата на медицинските грижи, получени преди, по време и след раждането.

Основни препоръки:

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Разработване на специален механизъм за наблюдение на изпълнението на Конвенцията и разработване на индикатори за нейното прилагане;
- Въвеждане на процедура за оценка на въздействието на нормативната уредба върху правата на детето на детето;
- Да се промени СК като се премахнат всички изключения, които позволяват бракове под 18 години;
- Мерки за насърчаване на участието на детето, като: се дадат насоки за значението и приложението на участието на децата; се дадат практически насоки за различни подходи за участие на децата; да се подготвят примери за добра практика за това как децата могат да бъдат ангажирани; да се осигури рамка за наблюдение на спазването на чл. 12 от страна на правителството;
- Мерки за надграждане на работата на Съвета на децата в регионален план за създаване на възможност на повече деца да бъдат включени в работата му;
- Приемане на структуриран и обоснован план за обществени консултации за обсъждане на стратегическата рамка за политиките за детето;
- Актуализация на предварителната оценка, извършена през 2017 г., за въздействието на присъединяването на България към Третия факултативен протокол.

1. Граждански права и свободи, като темите са защита от дискриминация; осиновяване; деца, лишени от родителска грижа; подкрепа от държавата за отглеждане на децата

• **Осиновяване**

По данни на АСП към 31.12.2020 г. броят на децата, вписани в Националната електронна информационна система за децата, които могат да бъдат осиновени е **1 371**, в т.ч. 630 здрави деца и 741 с увреждания. **Осиновени през наблюдаваният период са 418 деца** (339 здрави деца и 25 деца с увреждания).

Броят на вписаните кандидат осиновители е **1 582** лица/семейства.

През 2020 г. са направени 54 постъпки за прекратяване на осиновяването, като е допуснато прекратяване в 30 от случаите.

Програми за обучение на кандидат – осиновителите – въведен е минимум от 50 часа за обучение на кандидат-осиновителите. В програмата през 2020 г. са включени нови теми и модули, както и въпросник за обратна връзка. Основни теми са: детето, развитие и

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

възпитание, семейството, какво е да се грижиш за осиновено дете, как да общуваме с децата, безопасна грижа, особености на децата, преживели раздяла, насилие над дете, осиновяване на дете с увреждане.

През 2020 г. не е постигнат съществен прогрес за развитие на правна и техническа възможност за детето да има достъп до информация за биологичния си произход. Ключов въпрос за постигането на такъв е постигане на обществен и институционален консенсус относно органа/структурата, която да консултира страните и да посредничи в процеса по установяване на контакт между осиновения и неговите биологични родители и роднини.

От данни, предоставени от МП, се установява, че през 2020 г. в регистъра на деца с обичайно местопребиваване в Република България, които могат да бъдат осиновени от лица с обичайно местопребиваване в чужбина са вписани 228 деца. От министъра на правосъдието през 2020 г. са дадени 136 съгласия за пълно осиновяване на 178 деца, в това число 54 съгласия за осиновяване на 78 деца чрез специалните мерки, които се прилагат по отношение на деца с особености в здравословното състояние и/или на възраст над седем години и/или големи групи от братя и сестри. След приключване на административната процедура, в Софийски градски съд служебно са внесени 133 преписки за осиновяване на 173 деца. От министъра на правосъдието през 2020 г. са дадени 54 съгласия за осиновяване на 78 деца чрез специалните мерки, които се прилагат по отношение на деца с особености в здравословното състояние и/или на възраст над седем години и/или големи групи от братя и сестри.

През 2020 г. в регистъра на осиновяващи с обичайно местопребиваване в чужбина, които желаят да осиновят дете с обичайно местопребиваване в Република България са вписани 129 осиновяващи. Дългият период на чакане за получаване на предложение за дете, както и пандемията с корона вирус COVID-19 обусловиха значителен отлив на осиновяващи за международно осиновяване от България.

В регистъра на предизвикателствата трябва да се отбележат:

- Липса на целенасочени застъпнически кампании, насърчаващи осиновяването и правото на детето да расте в семейна среда.
- Недостатъчна подкрепа на кандидат-осиновителите в периода, в който все още няма определено дете, като често този период е твърде дълъг и много семейства губят мотивация.
- Не се събират, обобщават и анализират подробни статистически данни за процеса на осиновяване, адаптирането на осиновените деца в семейството и обществото, както и информация за ефекта на осиновяването върху децата.
- Не са създадени Национални регистри на осиновяващите и Национална електронна система за децата, които могат да бъдат осиновени.
- Неефективна подкрепа в след осиновителния период и липса на услуги в общността, които работят за връзката осиновен – осиновител.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

– Твърде висок е броят на прекратените осиновявания, което още веднъж поставя на преден план необходимостта от ограничаване на възможностите за разсиновяване.

• **Мярка за закрила „настаняване извън семейството“**

През 2020 г. в приемни семейства са настанени 698 деца; в семейства на роднини и близки 672 деца, като посочените данни не винаги се отнасят за нови случаи. За едно дете в риск е възможно да бъде предприета мярка за закрила повече от един път в рамките на годината.

Таблица 8: Брой деца, настанени в резидентна грижа през 2020 г.

Вид социална услуга	Заетост към 31.12.2020 г.
Преходно жилище за деца	89
Кризисен център за деца	79
ЦНСТ за деца/младежи с увреждания	1 319
ЦНСТ за деца без увреждания	1 314
ЦНСТ за деца с увреждания	78
ЦНСТ за деца/ младежи с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи	57
Общ брой:	2 936
ДМСГД	130
ДМСГД	277

В този контекст омбудсманът отбелязва, че са необходими усилия за:

- гарантиране на качеството на грижа за децата и младите хора в услугите от семеен тип;
- обучение на персонала за прилагане на индивидуализиран подход на грижа, който отговаря на потребностите на детето и води до развитие;
- прилагане на подходи и методи на възпитание, които не уронват достойнството на децата;
- мерки за ограничаване на продължаващо високия брой на деца във формална грижа;
- липса на умения и достатъчно знания у социалните работници за работа и подкрепа на институционализирани деца;
- все още не се събират коректни данни на ниво дете.

Основни препоръки:

- Постоянно политическо внимание върху процеса на ДИ;

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Инвестиции и целенасочени действия за превенция на изоставянето на деца, за подкрепа на семействата на деца с увреждания и на децата от уязвимите общности;
- подкрепа за развитие на приемната грижа и на осиновяването;
- Целенасочени инвестиции в човешките кадри в социалните услуги – постоянни обучения и повишаване на възнагражденията им;
- Промяна на модела на финансирането на услугите от резидентен тип, който да отчита индивидуалните потребности на детето;
- Координирани усилия и механизми за подкрепа на младите хора, които напускат обществена грижа.

- **Деца, реинтегрирани в семействата или настанени при близки и роднини:**

- През 2020 г. успешно приключили случаи на реинтеграция са 564;
- През 2020 г. в семейства на роднини и близки настанени са 672 деца;
- Към 31.12. 2020 г. общият брой на децата, настанени в семействата на близки и роднини е 4 455 деца.

- **Брой на децата, настанени в приемни семейства**

- През 2020 г. са настанени в приемни семейства 698 деца;
- Към 31.12.2020 г. общият брой деца в приемна грижа е 1 899 деца.

- **Брой на приемни семейства – доброволни и професионални**

Към 31.12.2020 г. са регистрирани утвърдени приемни семейства общо 2 118 семейства, в т. ч. 12 доброволни и 2 106 семейства.

- **Как се измерва детската бедност и какви са индикаторите за това?**

Индикаторите за нейното измерване са тясно свързани с общите индикатори за бедност в семейството или домакинството. Използват се индикатори за бедност и социално включване, които са част от общите показатели на Европейската общност за доходите и условията на живот (EU -SILC). След наблюдаваните индикатори са: риск от бедност; лица, живеещи в материални лишения; лица, живеещи в домакинства с безработни или с нисък интензитет на икономическа активност. Специфични индикатори за измерване на равнището детската бедност в страната са: относителен дял на бедните във възрастова група 0-17 години; равнище на бедност сред децата преди и след социалните трансфери; относителен дял на децата в риск от бедност по образователна степен на техните родители; относителен дял на децата с материални лишения (включително по етническа принадлежност).

С оглед на тези фактори и тяхното въздействие, като особено уязвими групи деца се открояват тези, които живеят в семейства с ниски доходи; в семейства с повече от три деца; в семейства на самотни родители; на деца с увреждания.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Трябва да се отбележи слабото въздействие на социалните плащания върху бедността при децата, което налага спешни мерки и измерване на тяхната ефективност.

• Финансови параметри

Какъв дял от brutния вътрешен продукт (или от бюджета), е предвиден за детско здравеопазване през 2020 г.?

– МЗ посочва, че няма данни за поддържане на статистическа информация за дела от БВП, предвиден за детско здравеопазване.

– През 2020 г. за профилактични прегледи на лица от 0 до 18 г. са отчетени 1 698 628 броя прегледи, на стойност 19 918 011 лв. и задължителна имунизации и реимунизации на обща стойност 4 378 248 лв.

– За медико-диагностични дейности са заплатени изследвания на стойност около 1 213 000 лв.

– За здравноосигурителни плащания за първична медицинска помощ са отделени 9% по програма „Детско здравеопазване“ за профилактика

– За специализирана медицинска помощ – 0,2% от средствата

– За медико-диагностични дейности – 4% от средствата

– За покриване на здравни осигуровки на децата през 2020 г. са отделени 624 934 600 лв. за 1 422 893 деца.

Дял за разходите за образование през 2020 г. – одобрените със Закона за държавния бюджет на Република България през 2020 г. за образование са в размер на 4 823,5 млн. лв. или 4,1% от brutния вътрешен продукт. Капиталовите разходи са в размер на 179,3 млн. лв. или 3,7% от общите разходи, а разходите за персонал са 3 568,6 млн. лв. В допълнение, от Инвестиционната програма на МОН за 2020 г. са отпуснати средства в размер на 14 575 211 лв. на 78 държавни училища и звена, за извършване на текущи и основни ремонти. На 128 общински училища са отпуснати 16 888 874 лв. за ремонти.

За бюджетната 2019 г. средствата от държавния бюджет за дейностите по обучение и възпитание на деца и ученици със СОП са в размер на 106,8 млн., а за 2020 г. – 127,4 млн. лв. Чрез Националната програма Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“ се осигурява достъп до образование.

2. Семейна среда и алтернативни грижи – общи мерки за идентифициране на случаите; защита на жертвите, обучение на професионалистите. Програми и мерки за подкрепа на детето в семейството като превенция на извеждането му

Прилагането на принципа, че семейството е най-добрата среда за отглеждане и развитието на всяко дете е в основата на политиките за подкрепа на децата и семействата. Върху този принцип са планирани и предприемани мерките и действията на процеса на де-институционализация на грижите за деца, като процесът е подкрепен от ЗСУ.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

По данни на Агенцията за социално подпомагане новите случаи по превенция на изоставянето, които са отворени през 2020 г., са общо 3 781. Общият брой на приключените случаи през годината е 3 757, от които успешно приключили 2 768. Като мерки за подкрепа се посочва финансовата помощ за подкрепа на деца в риск и техните семейства при реинтеграция, превенция на изоставянето, настаняване на деца в семейства на роднини или близки и средствата за приемна грижа. Изплатената сума за помощи по ЗЗДет за 2020 г. е в размер на 6 948 987 лв. за 2 955 средномесечни случаи.

Какви ресурси са вложени за развиване на услуги за подкрепа на позитивно и отговорно родителство?

В контекста на подкрепата на позитивно и отговорно родителство се работи за осигуряване на достъпност до социалните услуги в общността, като за децата те са безплатни. Общодостъпните услуги ще могат да бъдат ползвани от всеки, независимо дали е налице някакъв риск.

Като взема повод от жалбите, които постъпват в институцията и от наблюдението на обществената и институционалната среда, в която детето расте и се развива, омбудсманът настойчиво подчертава, че:

- На България е необходима цялостна, интегрирана и дългосрочна стратегия за развитие и прилагане на подходящи за XXI-ви век политики в подкрепа на децата и техните семейства.
- Има нужда от политики за благосъстояние на децата, които трябва да отчитат и подкрепят семействата с техните присъщи способности, като фокусът да е върху овластяване, участие и укрепване на компетентностите на всички семейства.
- Трябва да бъде разгърната мрежа от универсални (ниско прагови) услуги, които да помагат на родителите достатъчно рано да избегнат изоставане на техните деца.

3. Защита от всички форми на насилие – подкрепа на семействата на деца с увреждания; достъп до качествени здравни грижи; образование – достъп, обхват и цели

• Защита от всички форми на насилие

По данни на ДАЗД през 2020 г. общият брой на подадените сигнали за деца в риск към Дирекциите „Социално подпомагане“ чрез Националната телефонна линия за деца са 1 190. Сигналите за деца, жертви на насилие са 817.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Експерти на ДАЗД са координирали предприемането на спешни мерки за закрила на 31 деца (27 момичета и 4 момчета), съгласно Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина.

По данни на АСП през 2020 г. броят на постъпилите сигнали за насилие над деца е 1 130.

Председателят на ДАЗД е органа, който мониторира прилагането на координационните механизми в областта на държавната политика за закрила на детето, като в т.ч. е и Координационния механизъм при насилие.

• Услуги за деца, жертви на насилие

Основна услуга за деца, жертви на насилие е Кризисен център, в която се предоставя специализирана подкрепа за децата в риск и или жертва на насилие, експлоатация или други форми на злоупотреба, в срок от 6 месеца. По данни на АСП, към края на 2020 г. на територията на страната функционират 19 кризисни центъра за деца, които са държавно делегирана дейност, с общ капацитет 196 места. Към този период заетостта на услугата е 79 места. Децата, пострадали от насилие могат да ползват и други социални услуги, като Център за обществена подкрепа (ЦОП). Към края на 2020 г. са разкрити и работят 143 ЦОП, с общ капацитет 5 815 места и заетост 6 737 места.

Основни препоръки:

- Укрепване на политическата готовност на институциите да предприемат законодателни реформи за премахване на телесните наказания;
- Превенция на насилието чрез подкрепа за семейства и професионална работа с деца;
- Насърчаване развитието на положителни родителски методи;
- Повишаване на обществената чувствителност към вредните последици от телесното наказание и насърчаване на сътрудничеството и координацията.

• Детско правосъдие

Комитетът препоръчва:

Държавата да гарантира, че децата, настанени в специализирани образователни институции, имат достъп до мерки за закрила по силата на ЗЗДет.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Да гарантира осигуряването на алтернативна форма за лишаване от свобода, постановено от съда, за да се гарантира, че е наложено само в крайна мярка и същата се преразглежда редовно с цел нейното отменяне.

От МП информират в отговор на поставените въпроси от омбудсмана, че още през 2019 г. работна група в МП изготвя проект на Закон за възпитателните мерки спрямо лицата, извършили като непълнолетни престъпление или административно нарушение. За съжаление и към настоящия момент не е постигнат консенсус относно обхвата на проекта на Закон за възпитателните мерки спрямо лицата, извършили като непълнолетни престъпление или административно нарушение, от чието приложно поле към момента са изключени малолетните деца, и в тази връзка и евентуалната необходимост от доразвиване на подходящи консултативни и подкрепящи услуги по отношение на тях, както и по предложената със законопроекта възпитателна мярка „специален надзор от приемно семейство“.

Във връзка с предвидения със законопроекта абсолютно нов регламент за освобождаване на непълнолетните извършители на престъпления от наказателна отговорност, както и с оглед на разширената приложимост на мерките за възпитателно въздействие, представителите на неправителствения сектор считат, че предложените изменения ще създадат предпоставки за по-неблагоприятно третиране на непълнолетните извършители на престъпления.

Основни препоръки:

- Въвеждане на функционираща система за детско правосъдие;
- Установяване на минимална възраст за наказателна отговорност на деца, като децата под 14-годишна възраст да бъдат отговорност на системата за закрила;
- Задължителна специализация в съдебната система, както и въвеждане на постоянни обучения по правата на детето за работещите в системата;
- Въвеждане на механизми за координация между социалната система и съдебната, които да бъдат организирани около най-добрия интерес на детето;
- Изследване на механизмите за правно представителство на детето и въвеждане на фигурата на особения представител, който да е различен от служебния защитник, назначен от съда;
- Достъпна за деца правна помощ.

• Децата, жертви на престъпление

През 2020 г. омбудсманът подготви редица становища и предложения за въвеждане в пълнота в българското законодателство на Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Отбеляза, че съответствие на чл. 22, ал. 2 на Директивата, за „децата жертви се счита, че имат специфични нужди от защита поради уязвимостта им към вторично и повторно виктимизиране, сплашване и отмъщение“ и трябва да им се осигури правото на индивидуална оценка, която да отрази неговата готовност за участие в правни процедури, риска от повторна или вторична виктимизация, да се определи дали и до каква степен те биха могли да се ползват от специалните мерки. Общественият защитник приема обаче като вид компромис, че индивидуалната оценка се въвежда с изменение на Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления. Изрично подчерта, че смисъла на индивидуалната оценка е в отчитане на риска от вторична виктимизация или от продължаване на престъплението, поради което и индивидуалната оценка трябва да се изготвя на ранен етап, но също и по време на всеки етап от производството. Друг важен момент, на който се обърна внимание, е изменението на чл. 140, ал. 5 от НПК, по който омбудсманът отбеляза, че за защита правата на децата свидетели, е необходимо да отпадне възможността за преценка на органа и нормата да придобие императивен характер.

За съжаление предложенията, направени от омбудсмана и работната група, все още са на ниво министерство

Основни препоръки:

- На детето – жертва и/или свидетел на престъпление да бъдат гарантирани правата му на информиране и подкрепа;
- Да се въведе механизъм за предпазването му от вторична или повторна виктимизация, сплашване или натиск на всеки етап от правораздаването;
- На детето да е осигурено правото на индивидуална оценка, която да установи специфичните му нужди от защита;
- Намаляване на броя на разпитите до минимум, както и ограничаване на броя на различните лица, които работят с детето през различните етапи на следствието;
- Въвеждане на гаранции за осигуряване на по-висока сигурност и защита на детето жертва по време на разпита.

• Деца с увреждания

По данни на АСП, през 2020 г. новите случаи на деца с увреждания, настанени в ЦНСТ за деца и младежи с увреждания са 104. Крайната мярка е предприета поради невъзможност за предоставяне на подходяща грижа в семейна среда. За 55 деца с

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

увреждания е предприета мярка за закрила, свързана с настаняване в семейства на роднини или близки, а 58 деца с увреждания са настанени в приемни семейства.

Деца със специални образователни потребности – общо деца със СОП – 20 314 деца и ученици в системата на предучилищното и училищното образование и обучение, от които 15 971 в училище и на 4 343 в детска градина. Децата се подпомагат от 4 340 педагогически специалисти, назначени в детски градини и училища, като от тях:

Ресурсни учители	1 218
Психолози	966
Логопеди	709
Рехабилитатори на слуха и говора	79
Учители за деца с нарушено зрение	133
Слухово-речеви рехабилитатори	13
Педагогически съветници	725
Учители на деца с умствена изостаналост	24
Възпитатели	398
Педагози	75

На 7 926 деца и ученици със СОП, които се обучават в училищата и детските градини, е предоставена допълнителна подкрепа от 932 педагогически специалисти от Регионалните центрове за подкрепа в процеса на приобщаващо образование.

Наблюдение на омбудсмана в областта на правата на децата с увреждания

Все още липсват надеждни статистическите данни, което оказва въздействие върху политиките, засягащи децата с увреждания. Необходими са още усилия, за да се гарантира правото на участие на децата с увреждания, особено за децата с интелектуални затруднения.

За да се създадат по-добри възможности за ранно установяване и навременна подкрепа на развитието на децата с увреждания, българските власти трябва да приемат Стратегия за ранно детско развитие. Способността на семействата и на полагащите грижи за развитието на малките деца с увреждания, е в пряка зависимост от политиките, програмите и услугите за пълноценна грижа, особено през първите три години от живота на детето. Родители/лица, които се грижат за деца с увреждания имат нужда от семейна подкрепа за ранна интервенция, включително универсални ниско прагови услуги. Омбудсманът намира за необходимо да се въведе патронажна грижа за домашни посещения за семейства с деца с увреждания.

В България все още не се прилага системен подход към увреждането, основан на правата на детето, като трябва да се отбележи, че финансирането на услуги, вкл. терапии за деца с аутизъм не се поема от НЗОК; няма разработен алгоритъм за терапевтично поведение в България; липса системен подход в грижата за децата с увреждания, който не се реализира поради липсващи звена, координационни механизми и кадри.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Основни препоръки:

- Да се положат максимални усилия за осигуряване на достъпна физическа инфраструктура на обществената среда за децата с увреждания;
- Целенасочени инвестиции в приобщаващото образование, за професионалното развитие на учителите и за повишаване на чувствителността на родителската общност към децата;
- Да се осигурят възможности за децата с увреждания на спорт, игри на открито и свободното време;
- Да се разшири достъпа до интегрирани здравно-социални услуги за деца с увреждания;
- Да се премахнат бариерите пред активното участие на децата с увреждания и техните семейства;
- Целенасочен процес за събиране на данни за децата с увреждания;
- Да се разработи всеобхватна стратегия за включването и реализацията на децата с увреждания в обществото и образованието, основана на системен подход към увреждането.

• Здраве и здравни грижи

През 2020 г. са регистрирани 872 на брой лекари със специалност „педиатрия“, сключили договор с НЗОК, за изпълнение на пакета „Детски болести“. През годината само 13 детски психиатри са сключили договор с НЗОК. Най-съществен проблем за човешките ресурси в здравеопазването е малкият брой на медицинските сестри, които упражняват професията си. Професионалното направление „Здравни грижи“ е включено в Списъка на приоритетното професионално направление и защитени специалности. През 2020 г. у създадена нормативна възможност медицинските сестри, както и акушерките и лекарските асистенти да могат да разкриват собствено лечебно заведение.

Лекари по детска гастроентерология	13
Лекари по детска ендокринология и болести на обмяната	29
Лекари по детска кардиология	43

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

Лекари по детска клинична хематология и онкология	24
Лекари по детска неврология	25
Лекари по детска нефрология и хемодиализа	15
Лекари по детска пневмология и фтизиатрия	47
Лекари по детска психиатрия	21
Лекари по детска ревматология	7
Лекари по детска хирургия	68
Лекари по неонатология	258
Лекари по педиатрия	1 416

Наличните данни за детската смъртност са към 2019 г. и са 5,6% на 1000 живородени.

– Основни трудности, изведени в детското здравеопазване – неравномерно териториално разположение на общите педиатрични практики; ограничен обхват на устойчивост и обхват на скринингови и рехабилитационни програми; не се прилага на практика интегрирано здравно-социален подход при обслужване на деца с хронични заболявания; механизмите за проследяване, рехабилитация и грижа за недоносените деца.

– Броят на хоспитализираните деца през 2020 г. е 166 561 деца

– Мерки за подкрепа на децата от ромските общности – проведени имунизации чрез мобилни кабинети; прегледани са 750 деца, като от тях са имунизирани 541. Мобилните кабинети са разпределени в 4 области на страната.

– Извършените профилактични прегледи чрез мобилни педиатрични кабинети през 2020 г. са 1 637 прегледа.

– Мерки, предприети през 2020 г. за осигуряване на пренатална грижа за всяка бременна жена, независимо от здравноосигурителния ѝ статус – МЗ информира, че здравното обслужване на бременни се извършва независимо то нейния осигурителен статус, но има разлика в обема дейности, с които са обхванати здравно осигурените и неосигурените бременни. Чрез програмата „Майчино здравеопазване“ се финансират прегледи и изследвания за проследяване на бременността за домашни посещения и диспансеризация. Здравно неосигурените жени също имат право на медицински услуги, свързани с акушерска помощ, както и един профилактичен преглед по време на бременността, който включва определен обем изследвания. Тези права са регламентирани в Наредба № 26 от 14.06.2007 г. За профилактични прегледи на бременни жени са отчетени 308 524 броя прегледи на стойност 4 494 534 лв. За медико –диагностични дейности са заплатени 2 757 000 лв.

– През 2020 г. са отчетени 7 198 раждания от неосигурени жени. По Наредба № 26 са заплатени 2 883 прегледа и 9 460 броя изследвания на стойност 66 487 лв. и 35 621 лв. Заплатена са 6 792 602 лв. за акушерска помощ, независимо от начина за родоразрешение на здравно неосигурените жени.

– Обхват на патронажната грижа за бременни жени и деца от 0-3 години – С патронажна грижа са обхванати областите Сливен и Шумен с финансирането на УНИЦЕФ,

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

но не се предвижда патронажната грижа да стане национална политика, а продължаване на Здравно-консултативните центрове.

– Политика за Национална детска болница – със Споразумение № РД–11-489/01.10.2020 г. всички права на възложител са прехвърлени на „Здравна инвестиционна компания за детска болница“ ЕАД, като е изготвен актуален график за изпълнение на дейностите по договора.

Основни препоръки:

- Анализ на предизвикателствата в сферата на човешките ресурси в областта на детското здравеопазване;
- Осигуряване на набор от интегрирани услуги за деца, които да обхващат дейности от здравния, социалния и образователния сектор;
- Мерки за подкрепа на бременни неосигурени жени от уязвимите общности и осигуряване на достъп до прегледи и пакет изследвания;
- Приемане на Национална програма за храненето на децата;
- Анализ на дейността на здравните медиатори и мерки за разширяване на модела, в който активно да бъдат включени органите за местно самоуправление;
- Промяна на протоколите в болниците, по реда на които се ограничава контакта между майката и бебето, след раждане;
- Активни мерки в областта на детското психично здраве, с които да се осигури реален достъп на децата до тази услуги;
- Разработване и прилагане на превантивни програми за деца и млади хора, свързани с превенция на зависимостите, както и на интерактивни материали.

• Образование

Препоръки на КПД:

- *Да се увеличат още повече усилията за подобряване на достъпа до качествено образование в селските район и малките градове;*
- *Да се подпомогне включването на деца-роми в образованието на всички равнища, да се повиши осведомеността на учителите относно историята и културата на ромите.*

Въпреки изразената политическа воля и приоритизиране на образованието, както и осигуреното финансиране, все още липсва ясна визия за развитието на образованието в България. Липсва цялостен подход в политиките, който да подкрепи образователната система в преодоляването на неравенствата и даването на шанс на всяко дете.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Българската образователна система не успява да формира достатъчно умения у учениците, като все повече изследвания ясно демонстрират, че наличието на умения, а не толкова притежаването на диплома, е основен фактор, определящ нивото на доходите на работещите.

Не могат да бъдат достигнати в пълнота елементите на качествено образование, с което да се спомогне за намаляване на неравенствата в обществото. Какво означава качествено образование?

- Осигуряване на образование за всички, започвайки от предучилищното и началното.
- Осигуряване на повече възможности за техническо и професионално обучение за младежи и възрастни, за да могат да получат по-добра работа.
- Да се сложи край на неравенството в образованието между мъже и жени, деца с увреждания, деца от различни етноси и жертви на конфликт.
- Подобряване на материалната база в училищата, за да се осигури позитивна и безопасна среда за всички.
- Увеличаване на броя стипендии за техническо и професионално обучение.
- Увеличаване броя обучени и квалифицирани учители.
- Насърчаване на образованието за устойчиво развитие.

През 2020 г. извънредното положение, наложено поради коронавируса, още повече увеличи разликата в образователните постижения на децата.

Какво сочат данните: от учебната 2020/2021 г. е въведен учебен предмет гражданско образование в 11-ти клас, а от учебната 2021/2022 г. ще бъде въведен и в 12-ти клас. С това се цели повишаване на гражданската култура на учениците, а и едно по-високо ниво на гражданска култура на самата училищна среда.

Превенция на отпадането и връщане на отпаднали ученици – от МОН се отбелязва, че с въведеното от 13 март извънредно положение и преминаването към неприсъствено обучение са създадени предпоставки за повишаване на риска от отпадане на учениците поради липса на устройства и/или умения за самостоятелна работа, както и невъзможност на семействата да осигурят интернет.

Необхванатите в образователната система деца на пет годишните деца са по-малко с 9 144; шест годишните са по-малко с 6 894 и седем годишните са по-малко с 2 641 деца. Върнати са в училище 6 566 новоотпаднали деца.

Към 01.12.2020 г. са записани 6 823 деца, от които 4 165 в предучилищна възраст.

Изградена е базирана облачна система „Посещаемост и безопасно училище“, в които са интегрирани и сравнени всички данни на съществуващите информационни бази на МОН и ГРАО и предоставената информация от екипите за обхват.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

• **Достъп на деца бежанци до образование**

ДАБ в изпълнение на чл. 26, ал. 1 от ЗУБ насърчава правото на всяко дете да бъде записано в българско училище, като се предоставят информационни материали и се работи с детето. По информация на ДАБ повечето деца, завършили успешно курса на обучение от началното си образование през учебната 2019/2020 г. са включени в лятна програма – учебни проекти за изучаване на български език, математика и природни науки с осигурен транспорт и храна. След влизане в извънредното положение, децата преминават на дистанционно обучение. Съвместно с Български червен кръст са осигурени за децата лаптопи и слушалки, осигурена е интернет връзка. За учебната 2020-2021 г. в българската образователна система са включени 113 търсещи международна закрила деца.

• **Децата роми и мерки за подкрепа**

Проучване на Агенцията на ЕС за основни човешки права показва, че България продължава да е страна с най-висока степен на сегрегираност в образованието на ромските деца. Над 60% от ромските деца се обучават в класове с преобладаващ брой ромски ученици или само с ромски деца. Проучване на Център за междуетнически диалог и толерантност сочи, че 185 общообразователни училища и 150 професионални гимназии могат да бъдат определени като сегрегирани или в процес на сегрегация.

По данни на МОН през 2020 г. са предприети редица мерки за осигуряване на условия за приобщаващо образование и за диференциране на грижата за децата и учениците от уязвими групи, вкл. роми. Работи се за мотивиране и привличане на родители и за по-ефективно взаимодействие с тях чрез Националната програма „Заедно за всяко дете“. Организиран са 195 информационни кампании за ролята на образованието на децата сред родители и общности; 277 дейности за приобщаване на родители/семейства към училищния живот. Проведени са 139 обучения с родители за разпознаване, превенция и предотвратяване на негативни прояви у децата – дискриминация, агресия тормоз и 145 инициативи за популяризиране на добри практики.

По Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ са назначени 7 463 образователни медиатори и 10 социални работници, като ключова за тях е работата сред уязвими общности.

Основни препоръки:

- Инициране на обществен и експертен дебат за визия за развитието на българското образование, като образование, което да гарантира равен старт за развитие на всяко българско дете;
- Стратегия за развитие на човешките ресурси в образованието, с мерки за професионално развитие на учителите и стратегическо планиране на предизвикателствата;

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

- Въвеждане на обучение по правата на човека и по правата на детето като част от задължителното учебно съдържание;
- Планиране на мерки за преждевременно напусналите ученици преди завършване на средното си образование, с особена грижа за малките и селските райони на страната;
- Насочване на усилията на българската образователна система към резултатите на учениците;
- Въвеждане на интегрирани мерки за работа между образователния, социалния и здравния сектор;
- Мерки за преодоляване между поколенията на преноса на образователното ниво и на бедността;
- Да се увеличат усилията за по-висока приложимост на професионалното образование и обучение на пазара на труда и на дуалното професионално образование.

• **Дискриминация**

Създаване на специализирано звено към КЗД

Със заповед № 9/15.02.2019 г. на председателя на КЗД е сформирана постоянна работна група, която да отговаря за случаите на дискриминация срещу деца. Определено е работната група да оказва независима помощ, съдействие и методическа подкрепа на децата, жертви на дискриминация.

През 2020 г. броят на постановените решения, свързани с дискриминация срещу деца, са седем:

- Решение № 398 от 01.07.2020 г., с което съдът е отхвърлил твърденията на жалбоподателката за осъществена дискриминация спрямо дъщеря ѝ в образователна среда;
- Решение № 267/2020 г. с данни за осъществен вербален и физически тормоз спрямо деца, лишени от родителска грижа и настанени в ЦНСТ в с. Б, обл. В. Съставът на КЗД установява нарушение на забраната за дискриминация, визирана в чл. 4, ал. 1 от ЗЗД, като е извършен тормоз над децата. Установен е акт на дискриминация, допуснат от възпитател в ЦНСТ, признаци „семеино положение“, „обществено положение“ и „лично положение“ по отношение на потребителите, като е наложена глоба от 250 лв.;
- Решение № 121/21.02.2020 г. – оплаквания за неблагоприятно третиране на момиче, което тренира футбол и желае да се състезава със своите връстници. Отказано е картотекиране защото е момиче. Не е установена дискриминация по признаци „пол“ и

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 Г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

„възраст“, жалбата и допълненията са оставени без уважение като неоснователни и недоказани;

– Решение № 435/17.07.2020 г. – оплакване във връзка с подадено заявление за ползване на социалната услуга „Асистент за независим и активен живот“, подадено през 2013 г. Съставът на КЗД е счел, че твърденията на жалбоподателите за осъществяване на дискриминация по признак „увреждане“ са неоснователни;

– Решение № 406/06.07.2019 г. дете, което е било записано в училище в първи клас. Майката е от Молдова и желае детето да учи майчиния си език в училище, но съгласно системата за прием на ученици в първи клас на територията на района няма училище с руски език. Установено е, че не е налице пряка или непряка дискриминация;

– През 2020 г. КЗД е постановила 728 решения, като по-голямата част решенията установяват дискриминация в различните ѝ форми и по различни признаци. В около 16% от общия брой актове, около 100 решения, жалбите са оставени без уважение, поради липса на достатъчни доказателства за неравно третиране. Отчита се големия брой на постановени решения (над 420) във връзка с Националната кампания „Достъпна България“, в резултат на която са проверени множество обекти в цялата страна.;

– Във връзка с правомощията на КЗД по чл. 47, т. 8 от ЗЗД, са изготвени и представени пет становища – по проект на Правилник на Закона за социалното подпомагане, по Правилата за електронен прием в първи клас в училищата в гр. Русе, по Конституционно дело по ЗСУ, по правилата за финансовата подкрепа на новородено или осиновено дете на територията на община Стара Загора, за разпоредбата на чл. 16б от ППЗСП.

– КЗД поддържа публичен регистър на решенията

• Деца бежанци

През изминалата година международна закрила в България са потърсили общо 799 непридружени малолетни и непълнолетни деца. Идентифицират се специалните им нужди, с което се дава възможност за незабавни действия за насочване към специализирани грижи. Съгласно процедурата за непълнолетни лица, социалните експерти на ДАБ прилагат инструмент за оценка на най-добрия интерес на детето, вкл. инструменти на Европейската служба за подкрепа и областта на убежището. Функционират две сигурни зони за прием на непридружени деца – в кв. военна рампа и в кв. Овча купел. Тези зони се управляват по специална Методика за условията и организацията на социална подкрепа, като в нея са регламентирани всички процедури.

Съвместно с РЗИ се организира ваксинация на всички търсещи закрила деца, в това число и непридружените, насочват се към психологическа помощ. Записват децата при личен лекар и се организира провеждане на профилактични стоматологични прегледи.

По време на извънредното положение в страната, търсещите закрила семейства с деца се настаняват в помещения, отделно от останалите чужденци в центровете на ДАБ.

ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г. КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

През 2020 г. са организирани за децата тематични творчески занимания, които запознават децата с културно-битовите традиции на българското общество. Организирани са арт-работилници.

Основни препоръки:

- Осигуряване на цялостен подход за установяване на най-добрия интерес на детето, като се разглеждат всички характерни особености на детето и неговите потребности;
- Постигане на баланс между най-добрия интерес на детето и другите интереси;
- Полагане на усилия да се гарантира, че процесите са съобразени с децата, включително чрез осигуряване на пригодена за децата информация;
- Активни усилия за изграждане на доверие с детето още на ранен етап;
- Да се вземат предвид специфичното положение на непридружените деца, които навършват пълнолетие;
- Да се организира кампания за борба с езика на омразата срещу търсещи убежище лица, бежанци и най-вече деца.

Заклучителни препоръки:

- Разработване на специален механизъм за наблюдение на изпълнението на Конвенцията и разработване на индикатори за нейното прилагане;
- Да се предприемат мерки за анализ на съгласуваността на законодателството със ЗЗДет;
- Да се разработят процедури и критерии, които да служат като насоки за всички компетентни институции и служители за определяне на най-добрия интерес на детето във всяка област на правата;
- Да се гарантира, че всяко дете получава подкрепяща пълноценното му развитие грижа през първите години от живота му, включително пълноценно хранене, достъп до здравеопазване, защита от насилие и вреди, стимулиране и възможност за учене;
- Да се въведат специални мерки, с които да се гарантира, че децата, настанени в специализираните образователни институции, имат достъп до мерки за закрила по силата на ЗЗДет;
- Да се осигури равен достъп на всички деца, жертви на престъпления до мерки за защита и специализирани услуги за подкрепа, като се изпълнят ангажименти на България към ЕК по цялостното транспониране на Директива

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**

29/2012/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления, с което да осигури безусловен;

- Да се реформира системата за детско правосъдие в съответствие с Конвенцията на ООН за правата на детето. Приемане на Национална стратегия за детско правосъдие и План за нейното изпълнение, която включва цялостна промяна на законодателството относно децата правонарушители. Отмяна на ЗБППМН и внасяне за обсъждане и приемане на изготвения Закон за възпитателните мерки спрямо лицата, извършили като непълнолетни престъпления или административни нарушения;
- Инициране на обществен и експертен дебат за визия за развитието на българското образование, което да гарантира равен старт за развитие на всяко българско дете;
- Да се развиват платформи и проекти за насърчаване на участието на децата в решенията, които се вземат за него на всички нива;
- Да се работи за популяризиране на Конвенцията на ООН за правата на детето и да се актуализират действията по ратификацията на Третия факултативен протокол.

**ГОДИШЕН ДОКЛАД ЗА ДЕЙНОСТТА НА ОМБУДСМАНА ПРЕЗ 2020 г.
КОНВЕНЦИЯ НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО – РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО**
